

ським колективом, планувати його роботу, стимулювати діяльність, здійснювати оперативний контроль за ходом і темпом роботи, враховувати самооцінку учня.

Література

1. Бударный А.А. Преодолевать неуспеваемость / А.А. Бударный // Народное образование. – 1963. – № 10.
2. Гельмонт А.Н. О причинах неуспеваемости и путях ее преодоления / А.Н. Гельмонт. – М., 1954.
3. Давыдов В.В. Учебная деятельность: состояние и проблемы исследования / В.В. Давыдов // Вопросы психологии. – 1991. – № 6.
4. Добрынин С.Я. Структура и динамика мотивов деятельности / С.Я. Добрынин // Вопросы психологии. – 1984. – № 4.
5. Захарова А.В. Исследования самооценки младшего школьника в учебной деятельности / А.В. Захарова, Т.Ю. Андрущенко // Вопросы психологии. – 1980. – № 4.
6. Липкина А.И. Педагогическая оценка и ее влияние на формирование личности неуспевающего школьника / А.И. Липкина // Психологические проблемы неуспеваемости школьников. – М., 1971.
7. Розенталь У.Д. Некоторые проблемы повышения успеваемости в условиях всеобщего среднего образования / У.Д. Розенталь // Советская педагогика. – 1975. – № 8.

МОСЕЙКО Ю.В.

ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ ПРИНЦИП ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-МЕТАЛУРГІВ ЯК ОСНОВА РОЗРОБКИ ТЕХНОЛОГІЇ КОНТЕКСТНОГО НАВЧАННЯ

Серед стратегічних проблем і завдань, що стоять перед нинішнім суспільством і, насамперед, перед вищою професійною освітою, чільне місце посідають розробка й упровадження оптимального, науково обґрунтованого варіанта перетворення особистості студента на фахівця-професіонала високої кваліфікації, формування його теоретичного і практичного мислення, готовності до виконання складних завдань професійної діяльності. У зв'язку із цим особливе значення в підготовці майбутніх інженерів в умовах кредитно-модульної системи навчання має поєднання глибокого засвоєння теоретичних основ професійної діяльності з її практичним опануванням.

Одним з варіантів розвитку цього підходу є теорія знаково-контекстного навчання, розроблена А.А. Вербицьким [6]. У працях А.А. Вербицького, А.М. Зімічева, Д.Г. Левитес, Г.В. Лаврентьева та Н.Б. Лаврентьевої, О.Г. Ларіонової, М.П. Сибірської та інших досліджено різноманітні аспекти контекстного навчання, зокрема активне навчання у вищій школі, психологічні основи інтенсифікації професійної підготовки фахівців, основи ігрового навчання, технологічний підхід, аспекти гуманізації та компетентності в професійному навчанні тощо. Проте проблема наступності і міжпредметних зв'язків під час вивчення фундаментально та професійно орієнтованих предметів у професійній підготовці інженерів-металургів у рамках контекстного підходу залишається практично не дослідженою. З огляду на це *метою статті* є обґрунтування праксеологічного принципу професійної підготовки майбутніх інженерів-металургів як основи для розробки і застосування технології контекстного навчання.

Принципова відмінність професійної освіти від загальної полягає в тому, що при проектуванні навчального процесу в будь-якому вищому навчальному закладу I–IV рівня акредитації поряд з освітніми, виховними й розвивальними цілями навчання завжди присутні й практичні (спеціальні) цілі навчання, які й визначають профіль, зміст і якість підготовки майбутнього фахівця. Тому разом з усіма загаль-

новідомими дидактичними принципами (науковості, доступності, наочності тощо) у професійній підготовці інженерів, у тому числі й інженерів-металургів, важливого значення набуває *праксеологічний принцип*. Цей принцип спрямований на те, щоб необхідні знання з фундаментальних дисциплін (вища математика, фізика, хімія, інформатика, теоретична і прикладна механіка й ін.) слугували б опорою для усвідомленого засвоєння професійно орієнтованих дисциплін (технічної механіки, електротехніки й електроніки, теплотехніки, автоматизації виробничих процесів, мікропроцесорної техніки тощо), а ті, у свою чергу, давали б можливість майбутньому інженеру добре орієнтуватися в спеціальних дисциплінах (теорія і технологія металургійного виробництва, металознавство, теорія і технологія металообробки, теорія доменного процесу, теорія розливу та кристалізації сталі, сировинні матеріали та їх підготовка до металургійних процесів, обробка металу тиском та ін.) і якісно опанувати обрану професію інженера-металурга.

Праксеологічний принцип, з огляду на проблематику нашого дослідження, має подвійне тлумачення. У вузькому розумінні він вимагає виявлення найбільш значущих фактів, явищ, законів, теоретичних залежностей (закономірностей) з фундаментальних наук, знання яких необхідне для усвідомленого засвоєння дисциплін професійно орієнтованого й спеціального циклів, тобто *виявлення* оптимального мінімуму здатностей і компетенцій (що відповідає нинішньому розумінню державних освітніх стандартів) зі змісту *фундаментальних наук* для успішного оволодіння спеціальністю “Металургія чорних металів”.

Виходячи з моделі інженера-металурга, можна виділити ряд етапів реалізації праксеологічного принципу стосовно вивчення конкретної загальнонаукової дисципліни на контекстній основі (див. рис.).

1. Насамперед, необхідно провести аналіз освітньо-кваліфікаційної характеристики, виходячи з якої будується модель майбутнього інженера-металурга, і з'ясувати роль і значення загальнонаукової дисципліни в проектуванні цієї моделі.

2. З цією метою необхідно провести аналіз програм дисциплін загальнопрофесійного й спеціального циклів, а також державного стандарту за фахом.

3. Сформулювати вимоги до особистості майбутнього фахівця.

4. Далі необхідно визначити перелік питань з досліджуваної загальнонаукової дисципліни, що забезпечують виконання праксеологічного принципу, тобто той оптимально необхідний мінімум знань і вмінь із загальнонаукової дисципліни, що дозволить майбутньому фахівцеві свідомо засвоювати загальнопрофесійні й спеціальні дисципліни. Звичайно, цей перелік повинен бути попередньо обумовлений професійною мотивацією й аналізом програми з цієї загальнонаукової дисципліни.

5. Залежно від побудови навчального плану за фахом і з урахуванням міжпредметних зв'язків часто необхідна зміна структури курсу загальнонаукової дисципліни шляхом перестановки його окремих тем і розділів, що й робиться на практиці. Все це можливо, але тільки зі збереженням логіки вивчення дисципліни.

6. Темпи просування у вивченні загальнонаукової дисципліни визначають вибір відповідних технологій навчання, зокрема методи, засоби й форми навчання.

7. Природно, що для успішного вивчення будь-якого загальнонаукового курсу необхідно чітко планування навчального процесу на основі цілісної методичної системи навчання, тобто з урахуванням системного підходу, а також наявність належного науково-методичного забезпечення й відповідного навчального комплексу для студентів усіх спеціальностей.

8. Наслідком раціонального планування досліджуваного курсу з урахуванням його професійної спрямованості повинно бути групування знань з дисципліни на-

вколо об'єктів праці за спеціальністю “Металургія чорних металів”, що включає досягнення науково-технічного прогресу і профмотиваційні схемограми.

Рис. Обґрунтування технології контекстного навчання на основі праксеологічного принципу

Зазначимо, що наведена процедура є обґрунтуванням етапів розробки і реалізації технології контекстного навчання, конкретизованої для процесу вивчення окремої дисципліни на контекстній основі.

У випадку планомірної реалізації всіх названих етапів, що враховують вимоги праксеологічного принципу, можливе здійснення контекстного навчання з цієї загальнонаукової дисципліни (математики, фізики, хімії й інших дисциплін), що важливо для якісної підготовки майбутнього інженера-металурга.

У більш широкому трактуванні *праксеологічний принцип визначає взаємозв'язок загальної й професійної (спеціальної) освіти*. І з цього боку він уже постає як *синтетичний принцип*, що містить такі дидактичні принципи, як принцип наступності, принцип міжпредметних зв'язків, принцип системності тощо, які у своїй сукупності, виходячи із кваліфікаційної характеристики майбутнього фахівця, визначають якість його підготовки в оптимально стислий термін.

Інакше кажучи, праксеологічний принцип – це взаємозв'язок загальної й професійної освіти, що являє собою органічну єдність загальнонаукових, загальнопрофесійних і спеціальних знань за допомогою реалізації сукупності певних педагогічних принципів і методичних прийомів і спрямований на формування в студен-

тів *мобільної системи комплексних знань і вмінь*, що створюють базу для їх всебічного розвитку, і на цій основі досягнення ними практичних цілей навчання.

З огляду на складність цього визначення виділимо в ньому складові елементи:

1. Цільова настанова (для чого повинен здійснюватися праксеологічний принцип):

а) для реалізації всіх цілей навчання, особливо практичних;

б) для всебічного розвитку особистісного потенціалу майбутнього інженера-металурга;

в) для вироблення у студентів мобільної системи знань і вмінь, що дають змогу вільно орієнтуватися на ринку праці.

2. Сутність принципу – органічна єдність загальнонаукових, загальнопрофесійних і спеціальних знань на базі їхньої спільності і контекстності.

3. Спосіб реалізації принципу – за допомогою застосування оптимальної сукупності певних дидактичних принципів і технології контекстного навчання майбутніх інженерів-металургів.

Наведене визначення праксеологічного принципу й поелементний аналіз його змісту передбачає розгляд питання: про яку групу дидактичних принципів йдеться? Як показує теорія й практика вітчизняної професійної педагогіки, специфічну мету безперервної професійної освіти найбільш повно може реалізувати комплекс із семи принципів:

- принцип єдності виховання й навчання;
- принцип мотивації;
- принцип проблемного навчання;
- принцип професійної спрямованості;
- принцип наступності знань;
- принцип міжпредметних зв'язків;
- принцип системних знань.

На наш погляд, неможливо визначити, які з цих принципів є найбільш важливими в реалізації праксеологічного принципу. Всі вони тісно пов'язані між собою й виражають різні сторони єдності різних аспектів формування загальних і спеціальних знань та контекстності підготовки майбутніх інженерів-металургів.

Взаємний зв'язок загальнонаукових, загальнопрофесійних і спеціальних дисциплін у навчальному процесі забезпечується двома зустрічними напрямками: професійною спрямованістю загальнонаукових дисциплін і підвищенням науково-технічного рівня інженерної підготовки. Перший напрям безпосередньо пов'язаний з вивченням дисциплін загальнонаукового характеру (фундаменталізацією професійної підготовки інженерів-металургів), другий (зворотний) – з поглибленням загальнонаукових знань, посиленням їхнього прикладного аспекту й одержанням спеціальних знань, тобто, в кінцевому підсумку, підвищенням науково-технічного потенціалу майбутнього інженера-металурга.

Для успішної реалізації праксеологічного принципу у практиці навчання необхідно виконувати такі дидактичні умови, що характеризують сучасні соціальні вимоги нашого суспільства в перехідний період:

- реалізація особистісного потенціалу кожного майбутнього інженера-металурга шляхом набуття відповідних професійних здатностей, передбачених ОПП спеціальності і знаходження застосування його послуг на ринку праці;
- збереження наукового рівня, змістовної й логічної цілісності всіх фундаментально та професійно орієнтованих навчальних дисциплін;

- формування спільних (міждисциплінарних) наукових понять, загальнонавчальних і спеціальних інженерних навичок і вмінь;
- здійснення синтезу знань з різних навчальних дисциплін на основі системного та контекстного підходів.

Отже, праксеологічний принцип є узагальненим принципом, синтезованим на базі раніше відомих дидактичних принципів, що відображають лише окремі сторони взаємозв'язку загальної й професійної (спеціальної) освіти. Причому цей принцип якісно відрізняється від принципів, що його утворили за тими функціями, які він здійснює під час проектування технології контекстної підготовки майбутніх інженерів-металургів.

Реалізація законів навчання за допомогою ПП відповідно до практичних цілей підготовки майбутніх фахівців дає змогу досягти запланованого результату, а саме: готувати всебічно розвинених інженерів-металургів, що володіють необхідним фондом інженерних знань і вмінь, готових до мобільної професійної діяльності в умовах ринкової економіки та металургійного виробництва, що швидко змінюється.

Таким чином, на основі праксеологічного принципу визначаються зміст, форми, методи й засоби навчання, тобто ефективні технології контекстного навчання, що дали змогу одержувати заплановані результати підготовки інженерів-металургів.

Реалізація праксеологічного принципу передбачає:

- чітке виділення міждисциплінарних понять на основі аналізу міжпредметних зв'язків;
- поглиблення й розширення раніше досліджуваних понять (законів) у дисциплінах загальнопрофесійного й спеціального циклів на основі принципу наступності;
- формування узагальнених знань та вмінь, необхідних для виконання комплексних завдань типу курсових і дипломних робіт на основі принципу системності знань;
- підвищення інтересу до загальнонаукових дисциплін на основі мотивації вивчення загальнопрофесійних і спеціальних предметів;
- розвиток пізнавальної діяльності студентів на основі проблемного навчання;
- формування природничо-наукового світогляду майбутніх інженерів-металургів, розвиток їхнього особистісного потенціалу, що найбільше змінюється під потужним впливом взаємозв'язку загального та професійного навчання.

Висновки. Таким чином, праксеологічний принцип ініціює ефективну реалізацію союзу науки й практики, використання наукових знань у досягненні практичних цілей. Як показало наше дослідження, ефективним засобом реалізації цього принципу в процесі підготовки майбутнього інженера-металурга є розроблена нами технологія контекстного навчання.

Продовження дослідження ми вбачаємо в конкретизації наступності та міжпредметних зв'язків під час вивчення фундаментально та професійно орієнтованих курсів у процесі професійної підготовки майбутніх інженерів-металургів.

Література

1. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А.А. Вербицкий. – М. : Высшая школа, 1991. – 208 с.
2. Вербицкий А.А. Концепция знаково-контекстного обучения в вузе / А.А. Вербицкий // Вопросы психологии. – 1987. – № 5. – С. 31–39.
3. Вербицкий А.А. Гуманизация, компетентность, контекст – поиски оснований интеграции / А.А. Вербицкий, О.Г. Ларионова // Alma mater (Вестник высшей школы). – 2006. – № 5. – С. 19–25.

4. Вербицкий А.А. Гуманизация и компетентность: контексты интеграции / А.А. Вербицкий, О.Г. Ларионова. – М. : МГОПУ, 2006. – 165 с.

5. Ларионова О.Г. Компетентность – основа контекстного обучения / О.Г. Ларионова // Высшее образование в России. – 2005. – № 10. – С. 118–122.

НАУМОВА І.І.

СФОРМОВАНІСТЬ МОТИВІВ І ПОТРЕБ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОДНА З ВАЖЛИВИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Докорінні зміни, що відбулися в українському суспільстві, зумовили необхідність переорієнтації в галузі освіти. Гуманізація сучасної України, демократизація суспільства, його інформатизація сприяють переосмисленню стратегій педагогічної діяльності. На сьогодні в Україні створені всі умови для переходу з авторитарного, трансляційного навчання до гуманітарного, індивідуально орієнтованого, спрямованого на формування духовно багаті особистості, з можливостями розкриття потенційних здібностей кожної дитини. Тепер суспільство потребує не тільки висококваліфікованих фахівців, освічених, культурних, ерудованих, а й людей, що володіють високою відповідальністю, ініціативністю, навичками толерантного спілкування, здатних висловлювати свою точку зору, аргументувати її, знаходити оптимальні рішення різних проблем. Також стрімкий розвиток технологій висуває перед освітою нові завдання, що вимагають перегляду змісту освіти, форм, методів, прийомів навчання.

Удосконалення підготовки майбутніх педагогів, становлення їхньої професійної ідентичності може трактуватися не як зміна напряму навчання, а як удосконалення його якості, розширення репертуару можливостей, збільшення ресурсного банку освіти. Якість освіти характеризує рівень задоволеності молодого фахівця отриманою професійною підготовкою, а також багато в чому визначає його соціальні перспективи й особистісний розвиток. Результатом реалізації політики якісної освіти є випускник, яким можна пишатися як особистістю із сукупністю здатностей до самонавчання, змінам, переносу ідей з однієї сфери в іншу, здатності до виконання й управління, до самовладання в умовах невизначеності, здатності до прогнозування, високою особистісною готовністю до майбутнього [1].

У зв'язку із цим дуже важливою є поява ряду праць учених-дослідників, які демонструють вихід за межі вузькотехнологічного розуміння професійної діяльності й професійної освіти у сферу психології ідентичності. Остання являє собою найважливішу категорію, що реально відображає основний зміст процесу професіоналізації, насамперед на початковому етапі в період вузівської підготовки.

Професійне становлення молодого вчителя в процесі його підготовки у вищій школі передбачає не тільки оволодіння певною сукупністю знань, умінь і навичок, а і його особистісне самовдосконалення, активізацію життєвої позиції, виховання в нього таких якостей, як комунікативність, тактовність, критичність мислення тощо. З огляду на це формування майбутнього педагога – основне завдання вузівського навчання, і при його вирішенні важливим є розуміння самого психологічного процесу розвитку особистості на різних етапах його онтогенезу.

Особистість педагога визначає стан освіти. Від рівня культури вчителя і його професійної підготовки, широти інтересів і громадянської позиції прямо залежать результати соціально-економічного й духовного розвитку суспільства, поколінь, що вступають у самостійне життя, молоді. Завдання підготовки педагогічних кадрів, що відповідають сучасним вимогам, актуалізує проблему виявлення психологічних умов